

Eusebio Osa: belaunaldi baten lekuko

EHU. Gasteiz. 2013

PAKO SUDUPE

Nik ez bezala, bizirik ezagutu zutenek, hurbiletik bere izaera jaso ahal izan zutenek azpimarratzen dute entzule ona zela, isilik entzuten egoten zekiena; gero, entzundakoa jaso eta hark bere hausnarketetan txertatuko zituen ingurukoei entzundakoak. Gizon sakona izan zela.

Lagunen oso lagun ona ere bai. Lider karismatikotik ere zertxobait ba omen zuen. Sermolari ona ere bai. Pentsamenduaren sakontasunagatik nabarmentzen zen, eta pentsalaria bakarrik ez, oso aktiboa ere izan zen: euskalgintzan, alfabetatzegintzan, pedagogia eraberrigintzan, erakunde marxistekiko lankidetzan, unibertsitateko lanean eta NATOren kontra edo Pertsiar Golkoko gerraren aurka edo EKBren alde; eta idazgintzan halaber.

Nik idatzietatik ezagutu dut, eta hurbiletik ezagutu zutenengandik ere bai, zeharka.

Ezagutza horien berri ahalik eta egokien emateko, idazlan hau bost kapitulutan banatu dut. Lehenbizikoa, Osa fededuna baina erlijio klixetuaren aurkakoa azaltzen dut; zapalduen aldeko pedagogoa bigarrengean; hirugarrenean, marxista; laugarrenean, gizartekritikaria, eta azkenengoan, euskal idazlea. Funtsean, Osak berak erabilitako bibliografia erakusten dut, eta Osaren beraren idatziak izan ditut ardatz.

Fedearen alde eta erlijioaren aurka

Joan XXIII.a aita santu zela apaiztu zen, Vatikanoko II. Kontzilioaren prestatze-lanetan ari zirela. Fede biziz apaiztu ere. Zioen euskaldunok fede bizia genuela; behar bezala arrazoitzen ez genuen jakingo fede hori, baina horrek ez zuen esan nahi arrazoirik ez genuela edo gure fedea arrazoiarekin muturtuta zegoenik, bakarrik bestelako arrazoiak genituela, sentituagoak, egungo fraseologian adierazita adimen emozionalari lotuagoak. Unamuno oroitarazten zuen arrazoiketa horrekin, delako bihotzaren arrazoioren hura, baina Newman kardinala aipatzen zuen Osak. Berriro diogu: fede biziz apaiztu zen 1961eko uztailean.

Kontzilioa prestatzen ari zirela, *Jakin*-en argitara eman zituen artikuluetan, Kristori buruz eta Elizari buruz eta idatzitakoetan nahiko bat zetorren, erabat harturik, Areatzako sakramentinoek edo Urretxuko pasiotarrek edo Arantzazuko frantziskotarrek idazten zituzten artikuluekin. Garai horretan idatzi zuen, Krutxevek Stalin jorratu berri zuela profitatuz, komunismoak irakatsi zigula jabetza pribatuaren defentsa naturala dela, naturazko erroa duela, eta AEBek eta Alemaniak gehiago lortu zutela herri langilearen alde Errusiak baino; izan ere, komunismoak berdindu bai, baina behetik berdindu zituen sobietarrak, aberatsak gutxituz eta pobreak ugarituz.

Bozkarioz hartu zuen Kontzilioa. Paulo VI.aren lehen entziklika, *Ecclesiam Suam*, Elizak gaurko munduan duen egitekoaz diharduena, ona iruditu zitzaion. Barrura begiratzera gonbidatzen zuen aita santuak, Elizaren barrura, eta eraberritzeko zenbat eta ebanjelioetatik hurbilago hobeto. Kontzilioak ekumenismoaren gainean zerabilen eskema zabaldu zenean, bere poza agertu zuen: bazen garaia protestante eta ortodoxoekin adiskidetzeko eta susmo txarrak baztertzeke, bazen garaia haien egia ere aitortzeko, egiaaren %95aren jabe baitziren —%100 Eliza katolikoak—. Garai honetan beste tonu bat nabari du, bestelako kezka mundutarragoak, gizatiarragoak ageri ditu, eta, Kontzilioa amaitu berritan, handik etorritako entziklika eta irakaspenak ondo hausnartu beharra aldarrikatzen zien *Erein*-eko anaiakide agustindarrei, iturrietara joan eta handik edan beharra, prentsan argitaratutako iruzkinekin kontentatu barik.

Jadanik Oñatiko komentutik Gasteizera etorria hainbat apaizgaireren arduradun, etxebizitza partikularretan bizitzen, 1968ko maiatzaren ondotik, oso bestelako ideiak agertzen zituen *Erein* ez bezalako hedabide batean: *Anaitasuna* aldizkarian. Bere bilakaera intelektualean hainbat teologok garrantzi handia izan zuten: Robinson, Metz, eta Bonhoeffer-ek, esaterako; esan liteke teologo horiekiko elkarrizketan, Kontzilioko espirituan sakontzen jarraitu zuela –beste batzuek atzera egin zuten bezala–, eta kontzeptu-bereizketa garbi batera heldu zen: fedea, inoiz inposatu behar ez zen fedea iraultzailea zen, eta berak atxikitzen zuen –beti atxikiko zuen–, baina erlijio soziologikoa, instituzionala esan dezagun, kontserbadore-tradizionalista, errealitate bidegabea aldatu nahi ez zuena, baztertu beharrekoa zen; izan ere, Eliza burgestua zegoen, ondasun pribatuen gosegatik usteldua, eta kapitalismoaren zurkaitz gotorrena bihurtua. Sozialismoa erabat, eta kapitalismotik soilik gehiegikeriak salatzen, alde bestea egitera igaro behar zuen Elizak.

Gizadian zegoen kontraesan nagusia ez zen fededun eta fedegabekoen artekoa, baizik eta zapaltzaile eta zapalduen artekoa. Eta fededunak zapalduen alde egin behar zuen.

Arabako Elizaren hierarkia oso atzeratua ikusten zuen, burgestua eta oso espainola. Han ez zuen borroka planteatu halere; ez zuen apaiz aurrerakoi edo ezkertiarren talderik osatu; borroka ikastolan egin zuen –han ere bazegoen Eliza, haren beharrean baitziren frankismopean legalitatea lortzeko–, eta kanporatu egin zuten 1971n Olabide ikastolatik, garai hartan irakasleak eta andereñoak, besteak beste, Arrasate, Oñati, Urretxu eta Deustuko ikastoletatik kaleratu zituzten bezala. Kanporatuek irakaskuntzako hizkuntza ez ezik, heziketa ere aldatu nahi zuten, eta, katekesia, ikastolan ez zela eman behar uste zuten.

Jakin-en plazaratutako artikuluan argi asko azaldu zuenez, ikastolak haurra kulturaz jabetzeko izan behar zuen, ez katekesia emateko. Haurra pentsatzez, hautatzez eta ekitez egiten da pertsona eta hiru ahalmen horiek lantzean honako balio hauek garatzen dira: erantzukizuna, ekimena, adierazpidea edo hizkuntza, langiletasuna, senidetasuna, egia, esperantza, justizia, elkartasuna, besteren nortasunaganako begirunea, eta abar. Ikastolako harreman guztietan: jolasean, hizketan edo ikasketetan balio horiek lantzea zen ikastolaren

egitekoa, ezen ez erlijio katolikoaren dogma klixetuak buruz ikasaraztea.

Oso landua zuen gaia, ez alferrik apaiz katolikoa zen, eta euskal ikastolen aldeko porrokatua; fedean bost memento zituen identifikatuak eta zehazten zuen ikastolari, bere ustez, zer zegokion eta zer ez. Hitzaldiak egin zituen hainbat ikastolatan, Arrasaten eta Durangon, esaterako. Orduko guraso pragmatikoentzat, gurasoak berak joan ziren Elizaren babes bila, eta Elizaren babesaren truke, erlijioa eman beharra zegoen. Osarentzat, hori fedeari bi tiro ematea zen, eta erlijio mota txarrena erakustea. Eliza ondasun materialen gose zen, kontserbadore bilakatua, eta, hortaz, gizakiaren garapenerako kaltegarri. Bota egin zuten ikastolatik, ikastola enpresa gisa gobernatu nahi zuten enpresaburuz osaturiko guraso-batzorde antidemokratiakoaren erabakiz, irakasle eta guraso gehienen iritziaren aurka edo ezjakinean, eta berak laster utzi zuen apaizgoa, baina ez idazgintza eta liburugintza.

Erabaki gogorrak hartu beharra suertatu zitzaion eta ausart eta kontsekvente hartu zituen beti. 80ko hamarkadan, UEUrako prestatutako hitzaldi batean, adierazi zuen bere bizitzako azkenaldian erlijioaz zer pentsatzen zuen, nahiz modu ez oso argian, nik uste: Horkheimer, Adorno, J.L. Aranguren filosofoen ikuspegietatik eta askatasunaren teologiatik sentitzen zen hurbilen, hortxe nonbait.

Olabide ikastolatik kaleratu eta bospasei urtera autokritika egin zuen: azkarregi nahi izan zituzten bildu pentsamolde-iraulketa gerta zedin ereindako hitzen emaitzak: pentsamendu tradiziozale kontserbadorea erraz hondoratuko zuten ustean, okertu egin ziren.

Zapalduen aldeko pedagogiaren alde

Pedagogia eta gizartea liburuan azaldu zituen gaiok sakon, eta eredutzat Freire brasildarra hartu zuen, beste batzuek Freinet frantziarra bezala garai hartan, eta zapalduen aldeko pedagogiaren oinarriak azaldu zituen. R. Saizarbitoriak egin zion hitzaurrea: gustatu zitzaiola liburua zioen hark, baina pedagogiaren indarrean sinesmen gehiegi zegoela salatzen zuen; eskolak bakarrik ezin zuela iraultza soziala erakarri. Haurrak, Bloom neurologoaren arabera, 4 urterako % 50 bereganatua du, eta 8 urterako % 80, eta etxean zer ikusi hura

ikasi, eta, hortaz, proletario seme-alabek ikusten zutena eta burges seme-alabek ikusten zutena oso biga ziren, eta hori eskolan erremediatzea oso ere zaila.

Liburu horretan, besteak beste, kontzientzia primario, postprimario eta kritikoaren arteko bereizketa jakingarria dago. Nagusiki lehenbiziko kontzientzia duenaren interes nagusia biologia da: jatorria, odola, abizena, familia, jaioterria, eta horrek guztiak badu kutsu sakratua. Jana, edana, jantzia ditu kezka nagusi, eta bestelako giza problema larriak ez ditu sumatzen. Mundua gauza burutua da, ez da prozesu bat, beti eginez doana. Historia baino gehiago natura ezagutzen du, nahitaezko legeekin.

Kontzientzia postprimaria etorritz, hitz magikoen, hitz hutsen tirania salatzen zuen. Orduan ikastolaren inguruan zegoen girora etorririk, hitz magikoak hiru ziren: sexua, erlijioa eta marxismoa. Erlijioa beharrezkoa, marxismoa txarra eta sexuaz hitz egitea delikatu. Hortik ezin atera, ezin sakondu kritikoki hitz horien esanahian. Eta horrekin batera pentsakera alternatibista. Luze hitz egin ondoren erlijioak ikastolan izan behar zuen lekuaz: *bai ala ez?* galdetzen zuen jendeak. Arrazoiketa ahulez eta afektibitate handiz ari zen jende hori.

Euskaldunak kontzientzia primarioaren arrastoak eta kontzientzia postprimarioa ganditurik, kontzientzia kritikora heldu behar zuen. Halakoa duenak: kausa eta ondorioen arteko harremanak aztertzen ditu; azalpen magikoetatik erantzun logikoetara igarotzen da; ordena finkatu eta sakratu guztiak kritikapean ezartzen ditu eta Estatuaren, sistemaren, antolakuntzaren eta Elizaren arrazoi eta egia guztiak ditu erlatibizatzen, eta dena pertsonen zerbitzuan ipintzen. Mugak gainditzea du xede; zentzu kritikodunak uste du mugak gainditzeko eginak direla. Iraganean finkatzen den pentsamoldea zer eta zenbat ikasten den jakiteaz kontentatzen da; pentsamolde kritikoa duenak, aldiz, nolakotasunaz, kualitateaz gehiago kantitateaz baino; elkarrizketa gehiago praktikatzen du polemika baino, goitik beherako inposizioa ez du onartzen, eta herriko jende xehearengan, karrerarik gabeko gizon edo andrearengan eta langileengan badu konfiantza.

Handik berehala idatzi zuen *Dialektikaz eta kulturaz* liburua, jada apaizgoa utzia zuela eta ezkondurik zela. Frankfurteko eskolako

Adorno, Horkheimer eta Marcuse eta Althusser-eta hartzen zituen erreferentziatzat. 1973ko urrian jada idatzia zuen, baina handik bi urtera arte ez zuen argitaratu. Euskal argitaletxeen zailtasun ekonomikoengatik baino gehiago zalantzak zituelako. Zergatik zituen zalantzak?

Rikardo Arregi eta Txillardegiren artean eztabaida sortu zen 1967an, ea modan Europan marxismoa ala estrukturalismoa zegoen. Ezker Berriak marxismo klasiko ortodoxoaren eta sozialdemokrazia-aren artean hirugarren bide bat nahi zuen, sozialdemokrazia baino ezkerago. Txillardegik kapitalismoaren bidegabekeria gogor txarretsirik ere, ez zuen gutxiago gaitzesten komunismoaren praxia; ez teoria, baizik praxia. Stalinek Errusiako iraultzan buru izan zirenetatik %88 garbitu zituen, Trotskyrengandik hasita; Budapestean eta Pragan badakigu zer gertatu zen, eta Berlingo harresia ez zuten kapitalistek altxatu baizik eta komunistek, jendea Alemania kapitalistara ez igarotzeko.

R. Arregik, Txillardegik eta J. Azurmendik plan bat egin zuten liburu bana idazteko; hirurek liburuaren izenburuaren lehen terminoa “hizkuntza” izango zuten –eman nahi zioten garrantziaren adierazgarri–; Arregik “politika” bigarrena, Txillardegik “pentsakera” eta Azurmendik “marxismoa”. Arregik ez zuen idazterik izan, baina beste biek bai. Eta liburuok idatzi zituzten, besteak beste, hain zuzen garai hartan Euskal Herrian zegoen giro ezkertiar-ezkertiarrari, marxismo ortodoxoegiari, galga jartzeko eta kezka arazo nazionalera, eta, hortaz, hizkuntzara biderarazteko. 1975ean, Azurmendik *Gizona abere hutsa da* argitaratu zuen. Iraultza sozialarekiko eszeptiko ageri zen oso liburu horretan.

Txillardegirekin batez ere, baina Azurmendirekin ere ikuskera-desberdintasunak zituelako izan zituen zalantzak, nik uste, baina azkenean argitaratzera deliberatu zen, Gasteizko 1976ko martxoaren 3ko espirituan esan liteke, eta OIC/EKE Euskal Komunisten Erakundearen arrimuan, haien kolaboratzaile zela eta Francoren heriotzarekin iraultza soziala egingarri izango zela uste zenean, esperantza horrekin behinik behin, aintzat harturik nazioarteko egoera ere bes-telakoa zela.

Benetako demokrazia sozialismo marxista

Txillardegirentzat ez bezala, Eusebio Osarentzat kontraesanik ez zegoen estrukturalismoaren eta marxismoaren artean, estrukturalismoa metodo zientifikoa bat bezala eta marxismoa dialektika bezala hartzen direnean. Estrukturalismoa eta marxismoa dogma bezala hartuz gero bai, Txillardegik zerabiltzan bezala, bestela ez. Autoritate gisa R. Garaudy aipatzen zuen; haren *perspectivas del hombre*.

Hizkuntza eta etnia eta klaseak biga zirela zioen Azurmendik, eta bi izaten utzi behar zitzaie. Utikan dena klasera menderatu nahiko monismo hizkuntza eta etnia galtzailea! Osak zioen, berriz, euskara ez dela herritasunaren oinarri. Euskara baino azpirago euskara darabilten gizon eta emakumeak zeudela. Euskal Herriko gizon eta emakumeen praxia. Euskara egitura bat bai baina Euskal Herriko jendeak zerabilen egitura bat eta Euskal Herriko jende baten ekintza zapaltzailea zen, eta gehienek ekintza, berriz, zapaldua. Eta euskara hor zebilen joko horren baitan. Hori bai: etnia eta klase-arazoa biga ziren. Baina bi arazo horiek toki eta garai berean ematen dira. Beraz, hein handi batean behintzat, bitasun hori batasun batean ematen zen.

Eztabaida teorikoak gorabehera, praxian, Gasteizko Sanchiz Bueno enpresan inportazio-espazio atalean lanean zela, 1974tik 1979ra –frantsesez eta ingelesez moldatzen zelako hartu omen zuten–, OIC/EKEn alde egin zuen Osak, haiekin kolaboratu zuen. Inoiz ez zuen autodeterminazio-eskubidea ukatzen zutenekin bat egitea onartu, baina kontraesan nagusia ez zen Txillardegik zioena, hots, tesi eta indar abertzaleen eta tesi eta indar inperialisten artean zegoena –ezker espainolistarekin elkartzea euskaldunen aurkakoa, erreakzionarioa eta bideraezina zen–, baizik eta sozialismoaren eta nazionalitateen autodeterminazio-eskubidearen alde borrokatzen zen Espainiako langile-klasearen eta Espainiako klase kapitalistaren artean, zeinek borrokatzen zuen langile-klasearen esplotazioa eta nazionalitateen zapalkuntza betikotzeko.

Democracia es igual a socialismo testu argitaragabea, marxismo-leninismoa egokitu zuen euskal egoera politikora. Batzarrak izan behar zuen oinarritzko eta funtsezko elementua, langileen eta auzotarren eta irakasleen eta herri langilearen batzarrak; han ordezkariak hautatu eta haiek koordinatu egin behar ziren eskualde, nazionalitate

eta Espainiako estatu mailan; zeren kapitalismoa horrela antolatua zegoen bezala, sozialismoa lortzeko ere hala egon behar zen koordinatua Espainiako herri langilea, eta benetako abangoardia iraultzaile batek gidatua, beti oinarrizko batzarraren menpe eta hari estekatua, eta ez burokratizatua, zeren benetako demokrazia sozialismoa baita. Eredua ez zen Frantziako demokrazia burges kapitalistan bilatu behar, baizik eta garaile irten ziren iraultzetan, Errusiakoa barne, eta Frantziako eredu gaitzetsiari Kubakoa kontrajartzen zion jarraitu beharreko eredu gisa.

Baina 1979an, OIC erakundea MCErekin batzean, utzi egin zion kolaboratzeari –inoiz ez zen OICko militantea izan, baizik aldeko eta lankide– eta bere bizitzako beste aro ezberdin bati ekin zion.

1980tik hil arte EHUn aritu zen irakasle, Gasteizko Irakasle Eskolan, euskararen morfosintaxia eta dialektologia ematen. Bizitza-biraketa handia. Bere belaunaldiko beste askorena bezalatsu. Apaiz-ikasketak egin 50eko hamarkadan, apaiztu, 70eko hamarkadan apaizgoa utzi, eta, 1980ko hamarkadatik aurrera unibertsitatean eskola ematen.

Iraultza sozialaren ametsari eutsi zion ala bazter utzi zuen? Atxiki zuen, baina euskararen eta euskal kulturaren eta abertzaletasunaren aldeko borrokara etorri zen lantegi berrian, iraultza sozialaren xedea baztertu gabe, nahiz etsita zegoen ezinezkoa zela. 1983an egin zioten elkarrizketan aitortzen zuen berak eta bere gisako ezkertiarrek uste ez bezala, arazo nazionalak indar gehiago zuela arazo sozialak baino; halere, nahiago zituen garaile gertaturiko iraultza orbandunak Frantziako 68ko maiatza bezalako porrot egindako iraultza mitifikatuak baino. Oso aktibo borrokatu zen Espainia NATOn sartzearen aurka 1985-86an, eta halaber, 1991n, Pertsiar Golkoko gerraren aurka, militarismo eta autoritarismo guztien aurka, eta baita munduko jendarmearen, hots, AEBen politika militarista-inperialistaren aurka ere.

Segur aski bere bizitzako azken aroan, *Egin* eta *Egunkaria*-n idatzi zituen artikulua –140 bat– dira gaur egun irakurgarrienak, jakingarrienak eta gozagarrienak. Hamahiru sailetan bildu ditut, eta hemen bizpahiru baino ez ditut aurkeztuko.

Gizarte-kritikari

Espainiako estatuan NATOri buruzko erreferenduma egin aurretik plazaratutako artikulu bati honela deritza: “Lord Bacon. engandik lord Carrington. engana”. Lord Carrington NATOko idazkari nagusi izan zen 1984tik 1988ra. Francis Bacon ingelesaren *Novum Organum* liburu famatua, berriz, 1620koa da. W. Windelband filosofo alemana espresuki aipatuz, eta hirurehun eta hirurogeitaka urteren alde gorabehera, biak modernismoaren zubiak lotzen zituela sostengatzen zuen. Zer ikusteko zuen horrek NATOrekin?

NATOn barrenduz gero, han botere militarra eta misil nuklearrak baino gehiago agertzen zen. NATO ekonomia, ideologia eta kultura bat ere bazen. Labur-zurrean: mendebaldeko kultura, modernitatearen ideologia, indarraren logika zen. Zer zuen aro modernoaren kontra? Zer Baconen aurka? Deus ez. Ongi etorriak Bacon eta bere lagun ilustratu modernotzaileak, zioen, ilunpeak uxatu beharra, mitoak hautsi beharra, idoloak tronutik kendu beharra, baina ongi etorriarekin batean hasten ziren doluminak ere. Lord Bacon-ek Lord Carrington-i konplizitatezko keinua egiten ziola pentsatzea gaizki pentsatzea ote zen? Bere borondate santuaren kontra bai, baina baieztatzen zuen *Novum Organum*-ek NATOri eskua eman ziola.

Beraren baieztapena zen bloke militarrek genituela, baratze nuklearra, eta, hortaz, NATO zela aro modernoaren sagar umatua. Hori guztia ongi ikusi zuten Horkheimer eta Adornok beren *Ilustrazioaren dialektika* liburu sonatuan. Ilustrazioaren zeregina mundua magiatik libratzea da. Baina beharrezko da ongi ohartzea aurrerapenaren une horretan bertan nola hasten den atzerapena ere, halabehar berria, mito sekularizatua.

Frankfurtoko eskolakoei eskua emanik, arrazoi ilustratu askatzailerak arrazoi instrumentalizatu eta administratu zapaltzailea sortu zuen bere baitan. Misil nuklearrekin gidariak ez du zeregin handirik, zioen. Makina berez doa aurrera, ibili zoroan. Gidari zoratuaren esku-tan dabilen makina ero horren izenetariko bat NATO da.

Kontua zen, berak zioenez, askok ez zutela halabehar erlijioso hartatik halabehar nuklear honetara pasa nahi. Ez zuten ziklo mada-rikatu horretan jausi nahi. Beste modu batera pentsatu nahi zuten, bloke militarren kontra eta oraindik ageri ez denaren alde, posibilita-

te ahulez, ausartez. Ez NATOren mastari loturik bizi den Ulises modernorik. Ez utopiaren soinurik ez entzutearren, buru-belarriak nagusiaren etxean argizagiz estalirik daramatzatenen esklabotzarik.

Egin-en idazten zituen artikulu horietaz iritzia eskaturik, aditzera ematen zuen ahalegintzen zela bere ikuspegia izan ez zedin guztiz politikoa, ahaleginak egiten zituen bere ikusmoldea politiko-etiko-literario-filosofikoa izan zedin.

Gudukatu zuen intelektualetarik bat Fernando Savater izan zen. Hiru artikulu idatzi zituen haren esanei aurka egiteko. Savater ez da tontoa esaten zuen, luma zorrotza du eta tribuna inportanteak, prestigiozkoak guztiz. Eta abertzaleen eta nazionalisten deskuidu txikienaren zelatari eta salatari dabil. Oraingoan harrapatu duen ehiza hau izan da: “Bandres, PSOE, GAL, todo es igual”. Eta, jakina, horrelako pieza batek luzimendurako bide aproposa eskaintzen dio. Spinoza filosofoagan oinarrituz argudio brillanteak eta konbentzigarriak jalgitzen dizkigu aurpegira. Eta zuk aitortu beharra daukazu: “neurri handi batean arrazoi du tipo honek”. Arrazoi du. Errealitatearen ezagutza lortzeko diferentziara itzuli behar dira begiak, bultoarekin konformatu gabe. “Dena berdin da”, “denak berdinak dira” gehienak astakeria hutsak baitira.

Baina diferentziaren alde oso ezberdin zeuden Savater eta Osa. Savater jaunak, beti alde batera begiratzeaz, begiak okertuta dauzka, esaten zuen. Bere azkartasun guztia bere teoria defendatzeko eta Euskadiko nazionalismo-abertzaletasunaz trufatzeko darabil. Tranpa egiten du, tranpa nabarmena, baina askoren txaloa bereganatzeko adinekkoa. Pentsalari ondradua balitz, boterearen morroixto-kritikalari txo ez balitz, egiaz diferentziaren aldeko filosofian sinetsiko balu, filosofia hori abertzaletasuna erasotzeko aitzakia ez balitz, orduan, bere argumentazioa aurrera eraman beharko luke, Spinozaren autoritate filosofikoaz.

Etorri berri zaigu Madrilgo Gobernu-presidentea ekialdeko bi-daiatik, eta txinatarren esaera batekin etorri ere: “Katua, zuria izan beltza izan, berdin da; arratoiak harrapatzea da kontua”. Ez dago eskuinik eta ezkerrik, ideologia lekuz kanpo gelditu da. Hor du Savaterrek Felipe Gonzalezi “jesuita” eta “imbécil”, eta “bruto” eta “estúpido” deitzeko aukera ezin bikainagoa. Baina ez du horrelakorik egingo gure filosofo ausartak, orain arte ere ausardia eta argita-

sun handienak txikien kontra plazaratu baititu. Espainiaren golkoan denok bat, denok berdin gabela esaten digute, eta bandera baten itzal sakratupean, eta Konstituzio baten babesean. Eta denok berdin izatera, “todo igual”, “todos igual” izatera behartzen gaituzte. Non dago hor gure akrata moderatua? Non diferentziaren apologista? “... atención a la diferencia”. Bai, baina tranparik egin gabe. Artaburuak Euskadiko abertzaleak direla aurrez erabaki gabe. “Todo es igual” mordo batek Madrilen duela bere jaioterria eta lur-lanketa ahaztu gabe.

Felipe Gonzalez ez zen inoiz Andropov komunistarekin bildu, baina bai Ronald Reagan kapitalismo neoliberalaren aitabitxiarekin, 1983ko ekainean, Washingtonen. Eta 1985ean birritan, behin Madrilen eta beste behin han. Neutraltasunetik AEBen aldera igaro ziren. PSOEren biraketa hori kritikapean izan zuen Osak.

Nire iritzirako, artikulu lortuenetako bat “Arbolapetik Juntetxera” deritzana du. 1985eko urtarrilaren 26an, igandearekin, egin zuen lehendakari-zina Ardanza jaunak Gernikako batzar etxean. Batetik, Gernikako arbolapean, euskaraz, euskaldunon betiko omen den askatasun-nahiaren kantu errealtatean inoiz ez gauzatuari; eta, bestetik, “juntetxean”, erdaraz, Espainiako Konstituzioari, Koroari eta Gernikako autonomia-estatutuari eta estatuko gainerako legediari leialtasun osoa hitz emanez.

Arbolapekoa guztiz hunkigarria izan da idatzi zuen. Izan ere, “Gernikako Arbola da bedeinkatua”. Mendiko irrintzia ederra den bezala: “goazen mendirik mendi euskotar gazteok...”. Eta gure etxe zuri eta zelai berdeak ederrak diren bezala: “Hara nun diran...”. Hor, lege eta muga guztiez gain, zutik gabiltza, libre, kantari, euskaraz. Eta, nahi baduzu, Jaungoikoaren aurrean “umilki”. Baina arbolapeko lanak urak laster eramaten ditu, eta arbolapeko hitzak, haizeak. Izan ere, ideologia nazionalistaren bizileku eta pausaleku nagusia arbola bedeinkatupean –hots, folkloean, XIX. mendean, Jaungoikoa eta Lagi Zaharrean– kokatzen denean, nahiko argi dago klaukazioetik oso urruti ez gabiltzala. “Baina sua eta ura nola elkartu daitezke?”, galdetzen zuen G. Arestik. Ez zuen asko ezagutzen gaurko politikoen trebetasun aparta. Soluziobidea hor dago: jaiegun goizetan abertzale radikal idealista independentista izango gara; eta astegunetan, paktista pragmatiko “dependentista”. Mendian irrintzi egiteko orduan, utopiko. Gobernategian erabaki publikoak hartzeko orduan, errealista.”.

Euskal idazle

Azken kapituluan, Osa euskal idazleari egin diogu leku. Euskaltzale agertu zitzaigun 1960an *Erein* agustindar laterandarren kazetan, eta hil baino hogeit hamar egun lehenago argitaratu zuen azken artikulua *Egunkaria*-n. Euskara euskaragatik ez baizik eta beti zapalduen alde egiteko, herri langilearen alde egiteko, bultzatzaile nagusi AE-Bak dituen militarismoari aurka egiteko, AHTren aurka eta ekologiaren alde, euskal abertzaletasunaren alde ere, migratzaileen eskubideen alde, eta gutiz gehienetan euskaraz.

Argi utzita euskara politizatua, *mantxatua* aldarrikatzen zuela, zer zen euskara Eusebio Osarentzat: gure aberria, adierazi zuen artikululu batean.

Euskarazko Kulturaren Batzarrak –EKB– 1985eko maiatzaren 3rako Euskararen Egunerako deia egin zuen. Horren harira idatzi zuen “Lotsa guztien gainetik” deritzana. Lehenago zenbaitek aditzera eman zuelako euskarak mundu-ikuskerara berria eskaintzen zuela –estrukturalistek, Txillardegik *Hizkuntza eta pentsakera*–, orain beste muturrera joanda, joera zegoela hizkuntzari, euskarari, garrantzia kentzeko. Ez hainbeste eta ez hain gutxi; aitortu beharra zegoen, Alfonso Sastrek gaztelaragatik esan ohi zuen bezala, lotsa guztien gainetik, euskara gure aberria zela.

Eusebiori hitzak ostuz: euskal hiztunontzat euskara –bakoitzarentzat bere hizkuntza-hizkera– lan- eta komunikazio-tresna izateaz gain, giro bat eta egurats bat ere bada. Alfonso Sastrek sarri esan izan du gaztelera dela bere aberria. Gehiegikeria? Bai hizkuntzarekiko harreman utilitarioak bizi dituenarentzat, bai hizkuntza ikasgai gorabehera bihurtu zaionarentzat, bai ofiziozko linguista arima-galduarentzat. Ez poetarentzat, ez hizkeraz maiteminduarentzat eta hizkuntza-hizkera bere odol-haragietan barreiatu duenarentzat.

Honela jarraitzen zuen: gure hizkuntzaren erabileraren aldeko gaztazka honetan katedratikoak bezain beharrezkoak ditugu poetak, hizkera bizi duten eta hizkuntza-hizkeran bizi diren poetak, hizkuntzaren pentsalariak eta “bizilariak”. Euskara, beraz, gure aberria. Zerk batuko, zerk bategingo gaitu sakonago gauzak, pozak, negarrak, jaiotzak eta heriotzak izendatzeko hizkera berdina baino?

Zer da, bada, -zioen-, kreazioaren funtsa, gauzei izena ezartzea baino. Hura ez baitzen irakaslearen argudio sorta ordenatu bat, geure hizkuntzaren odol-xurgaldiz mozkortu den kanta bat baizik. Ez, bere hizkeran ez zen mundu-ikuskerara berri eta harrigarri batean bizi, baina bai beste ehunmilaka batzuekin kulturazko, etengabeko sormenezko identitate zoragarri babesgarri batean.

Beste artikulu bat gogoan iltzatua gelditzeko modukoa, “Elebakartasuna” deritzana du. Sarreran, dotoreziatzko ironiaz kokatzen zuen gaia: zenbaiti atzerakada, baserritarkeria eta arlotekeria galanta irudituko zaio urrats hau. Gure inguruko ilustratu eta moderno direlakoek ez digute erraz barkatuko eta, elebitasunaren alde deiadarka hasiko dira, modernitatearen azken garapenaren eta kultura-aniztasunaren izenean. Guk ere horixe nahi dugu, Euskal Herri elebiduna, edo hirueleduna, edo laueleduna –Eusebio Osa bera zen bezala: laueleduna; euskaldun eta gaztelaniadun ez ezik frantsesdun eta ingelesdun–. Baina elebitasuna normalizatuko bada beharrezko diren baldintzak eta baliabideak ere nahi ditugu.

Besteak beste, soziolinguistikak ere hala dioelako, eta euskaldun berriek euskaraz bizi den komunitate baten erreferentzia garbi bat izan dezaten, lurralde elebakarra eskatzen zuen: lurralde elebakarra da, beraz, eskatzen ari garena. Eta eskatzen dugun horrek, ezjakinen artean eta, “altabozez” euskararen alde baina “bajabozez” kontrako jakitunen artean bakarrik sor dezake kanpaina honek espantua eta ezadostasuna. Hizkuntzalaritzaren alorretik beretik begiraturik ere, hizkuntza batek, biziko bada, iraungo badu, euskaraz bakarrik biziko den hiztun multzo baten beharra du, gaurko egoeran, hori izango baita biderik egokiena, edo agian, bakarra, euskararen erabilera zuzena eta egokia bermatzeko. Horrela, nora ezean diharduten euskaldun berriek beren hizkera egoki bideratzeko nora begiratu izango lukete. Espainolezko elebakarren artean beren hizkuntza-eskubideetan ukaturik eta ia urkaturik bizi diren elebidun izutuentzat norabide bihur daitezke mintzagune elebakarrak.

Modu klasiko dotorez bururatzen zuen artikulua: hemen, elebiduna elebakarraren esanetara eta idatzietara bizi da. Hemen, elebiduna, oraingoz, elebakarrak galtzen du. Hemen, elebiduna, elebakarrak salbatuko du. Beste hainbat gatazkaren artean, horri ere ekin beharko zaio. *Odisea*-ko hodeiak multzotzen dituen Zeus lagun bekigu

ahalegin horretan, ea euskararen gainean multzotu diren hodeiak pixka bat uxatzen ditugun, gure Itaka euskaldunerako odisea berri honetan.

Zendu aurretxoan, lanean ziharduen EHUren eredu gaitzetsiari honako alternatiba hau opa zion: alternatibarik ba ote zegoen?, ba ote dago? Honako oinarri hauek beharko lituzke izan: eta Unibertsitate horretan, lehenetasuna ez luke izango urgentzia teknologikoak, zientziaren arlo supermugatuak eta superespezializazioak, jakinduriak, kulturak eta kritikak baizik. Unibertsitate horretan, arrazoi instrumentalak ez luke aginduko, arrazoiketa instrumentalizatu gabeak baizik. Unibertsitate horretan, zientziak zientziaren oinarriak eta presupostuak beldurrik gabe eta luze-zabal aztertuko lituzke, hots, epistemologia, hots, filosofia izango litzateke nagusi, erreflexio filosofikoa eta hortik sortzen den duda edo galderazko jarrera zientifikoa, boterearen indarraren eta dogmatismoaren kontra. Topiko bat errepikatzea eta parafraseatzea baldin bada ere, esango nuke Unibertsitate horrek arrazoiketaren (ez arrazoiaren) boterea landuko lukeela, boterearen arrazoiaren (ez arrazoiketaren) kontra.

Gisa horretako unibertsitate batean klasikoak irakurriko lirateke, sakon eta astiro. Era horretako unibertsitate batean irakasleen eta ikasleen arteko bilera eta eztabaidetan hitzak, arrazoiketak eta argudioak hobeto zainduko lirateke: unibertsitate horren ardura nagusia fintasun, zintzotasun, zorrotzasun eta zehaztasun intelektuala lortzea izango litzateke, zentzu kritiko zorrotza sortzea, kultura-eremu zabalak eta sakona eskaintzea. Eta horretarako, gizarteko gorabeheretikiko eta alderdi politiko jakinekiko nolabaiteko distantzia, distantzia metodologikoa, edo urruntasuna mantentzea ezinbestekotzat jotzen da. Horrek ez luke esan nahiko, halere, profesionalizazioa eta espezializazioa kanpo geratuko liratekeenik.

Ez zuen proposatzen unibertsitate elitistari, baina ezta masifikatua ere. Unibertsitateak ez lituzke bete behar lanbide-heziketak bete behar lituzkeen zereginak, gaurkoari hala baitzeritzon, lanbide-heziketarako eskola: gizarte arduradunek lanbide-heziketa merezi duen mailara jaso eta duindu behar lukete, lan-merkatuari begira. Horrela, unibertsitatera ez litzateke gazte jendea multzoka lanbide bila joango, jakintza bila baizik.

Baina garbi zekusan korrontearen aurka zebilela: baina gauza jakina da, Unibertsitatean egiatan agintzen duten eta gorago aipatu ditugun unibertsitatetik kanpoko indarrek ez dutela molde horretako Unibertsitatea moldatuko, beren interesen kontra joango bailizateke. Botereak ez du babestuko errealitatea ezagutu eta, ezagutuaz, beste parametro batzuen arabera aldakuntza eragin nahiko lukeen Unibertsitaterik.